

V EU opět levněji?

Václav Adamec

Bezbranní rozptýlení okrádání spotřebitelé a zlé velké bohaté korporace. S tím je třeba udělat v EU konec! Tímto prizmatem se dá vysvětlit filosofie, která je spojená s posledním zásahem Evropské komise (EK) do sazeb mezibankovních plateb, kterými se mezi sebou vyrovnávají banky vydávající platební karty a banky vlastníci platební terminály v obchodech. Důsledky zásahu EK však zřejmě budou, jak to tak obvykle u regulačních zásahů bývá, zcela jiné, než mají bruselské úředníky v bohubilém úmyslu. Politika EK vůči bezhotovostnímu platebnímu styku může mít za následek zpomalení rozvoje této moderní formy plateb.

Jak funguje celý bezhotovostní styk u plateb v obchodech? V každém obchodě jsou terminály, které obvykle instaluje, vlastní a spravuje určitá banka – tzv. acquirer. Tato banka nasmouává s obchodníkem provizi placenou z transakcí platebními kartami v daném obchodě. Provize se pohybuje obvykle v řádu 1,5 - 3,0 % transakce podle velikosti obchodníka. Obchodník na platbu provize za instalaci a správu terminálů přistupuje z toho důvodu, že empiricky lidé při platbě kartou více utrácejí (nejsou omezeni hotovostí), a dále proto, že sám ušetří náklady spojené s manipulací s hotovostí (transport, ukládání, počítání apod.).

Zdá se to jednoduché? Toky peněz tím však zdaleka nekončí. Kartu vydává banka – tzv. issuer – a ta nemusí být totožná s bankou spravující terminál. V případech, kdy není, platí acquirer issuerovi platbu jakožto podíl na zisku z provize. Důvodem této platby je fakt, že kdyby issuer kartu nevydal (s čímž jsou také spojené náklady), transakce by nemohla být provedena. Platby od acquiera issuerovi – tzv. interchange fee – se pohybuje v různé výši v závislosti na více parametrech, průměr se pohybuje kolem 1 % objemu transakce. Mimo tento tok platí banky (jak issuerské, tak acquirerské) různé poplatky karetním asociacím, jejichž logo karta nese (v drtivé většině případů se jedná o Visa a Mastercard). Konkrétní výše mezibankovních plateb (interchange fee) jsou stanoveny buďto na základě dohody mezi bankami v dané zemi, nebo je stanoví karetní asociace. Ani tehdy však nemají karetní asociace z výše interchange fee odvozen žádný přímý příjem.

Karetní asociace se pokouší stanovit sazby plateb mezi issuerem a acquierem tak, aby byl co nejvíce uspokojen jak issuer, tak acquirer. Pokud asociace stanoví příliš nízké interchange fee, bude bit issuer (který tak nebude mít takový zájem karty této asociace vydávat, z čehož plynou pro asociaci ztráty); pokud asociace stanoví příliš vysoké interchange fee, budou mít acqueři problém při nasmouávání provizí – provize musí být vyšší než interchange fee, jinak je acquirer ve ztrátě. V extrému by se mohlo stát, že karty dané asociace nebudou v obchodě přijímány (opět s dopady na ztrátu asociace). Z důvodů bezproblémovosti platebního styku a jeho rozvoje se tedy pokouší jak Mastercard, tak Visa stanovit své interchange fee na úrovni, která by nepůsobila ani jedné straně problémy. Issuerům se pak vyplatí karty asociace vydávat a acqueři se dohodnou s obchodníky na provizi tak, aby se jim provozování terminálů vyplatilo. Vše funguje na dobrovolné bázi – jak dohody mezi obchodníkem a acquierem, tak mezi držitelem karty a issuerem, tak konečně mezi bankami a asociacemi. Dobrovolnost uzavřených kontraktů svědčí o výhodnosti pro všechny strany – jinak by dohody nebyly obnovovány.

Představme si nyní, že do této křehké rovnováhy vtrhne EK s báječným nápadem. Pokud bude mezibankovní platba snížena na nulu, pak

(pokračování na straně 2)

Mýty a fakta o libertarianismu

Murray Rothbard

Před tím, než se člověk pustí do posuzování a hodnocení libertarianismu, je životně důležité přesně zjistit, co tato doktrína tvrdí, a ještě lépe, co ne tvrdí. Obzvláště důležité je vyjasnit množství dezinterpretací, které se o libertarianismu udržují mezi lidmi a zejména mezi konzervativci. V tomto textu vyjmenuji a kriticky zhodnotím nejčastější mýty o libertarianismu. Jakmile se tyto mýty vyjasní, budou moci lidé hovořit o libertarianismu bez vyložených pověr a mylných představ a zabývat se jím tak, jak je to správné, tedy jeho skutečnými klady či nedostatky.

Mýtus č. 1: Libertariáni věří, že každý jedinec je izolovanou, hermeticky uzavřenou entitou a jedná ve vzduchoprázdnu, aniž by měl vliv na jiné.

To je běžné, ale dosti pochybné obvinění. Za celý svůj život, strávený četbou libertariánské a klasické liberální literatury, jsem nenarazil na jediného autora či teoretika, který by zastával tuto pozici.

Jedinou možnou výjimkou je fanatický Max Stirner, německý individualista z poloviny 19. století, který měl ale ve své době i později na libertarianismus jen minimální vliv. Navíc Stirnerova explicitní filosofie založená na myšlence, že „moc vytváří právo“, a jeho zavržení všech morálních principů včetně individuálních práv jako „bludů v hlavě“ z něj jen stěží činí libertariána v jakémkoli smyslu slova. Kromě Stirnera však neexistuje nikdo s názorem alespoň vzdáleně souznícím se vzneseným obviněním.

Je jisté, že libertariáni jsou metodologičtí a političtí individualisté. Věří, že jsou to pouze jedinci, kdo přemýšlejí, hodnotí, jednají a vybírají. Věří, že každý člověk má právo vlastnit sám sebe, právo, které mu nemůže být násilím odňato. Ale žádný individualista nepopírá, že se lidé trvale navzájem ovlivňují ve svých cílech, hodnotách, pocitech a činnostech.

Jak ukázal F. A. Hayek ve svém pozoruhodném článku *The Non-Sequitur of the 'Dependence Effect'*, útok Johna Kennetha Galbraitha na svobodný trh publikovaný v jeho bestselleru *Společnost hojnosti* spočívá na tomto tvrzení: ekonomická věda předpokládá, že každý jedinec nezávisle dospěje ke vlastní stupnici hodnot, bez toho, aby byl kýmoli ovlivňován. Oproti tomu Hayek říká: jak každý ví, většina lidí si neuvěří své vlastní hodnotové soudy, ale přijímá je pod vlivem ostatních.

Žádný individualista či libertarián nepopírá, že lidé se stále navzájem ovlivňují, a na tomto nevyhnutelném ději jistě není nic špatného. Ale to, čemu libertariáni oponují, není dobrovolné přesvědčování, nýbrž násilné vnucování hodnot za použití síly a policejní moci. Libertariáni v žádném případě neoponují dobrovolné součinnosti a spolupráci mezi jedinci, ale jen povinné pseudo-spolupráci nařízené státem.

Mýtus č. 2: Libertariáni jsou konzumní požitkáři, co dychtí po „alternativním životním stylu“.

Tento mýtus byl nedávno předložen Irvingem Kristolem, který ztotožnil libertariánskou etiku s konzumerismem a tvrdí, že libertariáni zbožšťili zásilkový katalog firmy Sears Roebuck a celý ten plytký náhražkový životní styl, který kapitalismus umožňuje svou překypující nabídkou.

Pravdou je, že libertarianismus není a ani si neosobuje být kompletním morálním a etickým postojem, je to pouze politické přesvědčení. Je ale tou důležitou podmnožinou celkového morálního přesvědčení, která vymezuje roli násilí v životě společnosti.

(pokračování na straně 4)

acquiři nebudou muset nasmlouvávat tak vysoké provize. A pokud nebudou tak vysoké provize (pro obchodníka se jedná o nákladovou položku), pak nebudou tak vysoké ceny v obchodě – na čemž přece vydělá každý z nás jakožto spotřebitel! Pokud tedy klesne interchange fee o 1 procentní bod, pak by mohly klesnout provize o 1 procentní bod a posléze i ceny o až 1 procento! Není to báječné? Není proto báječné rozhodnutí EK o nulové sazbě interchange fee (!) asociace Mastercard na intraregionální platby v obchodech po celé EU z konce roku 2007 (naše domácí sazby v ČR našťásti pod kompetenci EK nespádají)? Zmíněný zásah EK se týká zatím jen malého procenta transakcí (zjednodušeně řečeno, jde o přeshraniční platby s kartami Mastercard v rámci EU). Problém ovšem spočívá ve vytvoření nebezpečného precedentu pro národní regulační úřady, které často vyznávají podobnou filosofii a podléhají stejným omylům jako EK. Pak by se mohly dostat pod regulaci jednotlivé národní trhy, kde se stále uskutečňuje většina plateb s kartami.

Jaký by byl pravděpodobný výsledek? Pro odhad dopadů se můžeme inspirovat v Austrálii, kde regulátor (zde konkrétně

Reserve Bank of Australia) také zasadil o snížení interchange fee asociací Mastercard a Visa (i když smysl regulace zde byl trochu jiný než v případě EK). Regulace rozhodně nepřispěla k rozvoji bezhotovostních technologií a hlavním jejím dopadem byl transfer příjmů v ekonomice: mnout ruce si mohou jednak menší karetní asociace, které fungují na trochu jiné bázi (tyto asociace skutečně získaly v Austrálii vyšší tržní podíl), a dále obchodníci. Světe, div se – zamýšlený dopad na snížení cen se v Austrálii nepodařilo prokázat, snížení interchange fee se projevilo zejména ve zvýšení zisků obchodníků.

Obdobné dopady by se daly očekávat i v EU, pokud EK se svým rozhodnutím uspěje. Znevýhodnění asociace Mastercard (případně Visa) může vyústit v omezení rozvoje bezhotovostního platebního styku jako takového, vzhledem k tomu, že dvě hlavní asociace jsou vedle bank (které budou jakožto issueri také negativně ovlivněny) dlouhodobým tahounem ve vývoji bezhotovostních technologií. Podobné zásahy rozhodně nepřispějí k rozvoji modernějších forem plateb v EU. Dopad do cen je na základě australských zkušeností také značně

diskutabilní (roli hraje rigidita cen směrem dolů a další „nedokonalosti trhu“).

Kauza není v současné době uzavřena, protože Mastercard se proti rozhodnutí EK odvolal k Evropskému soudnímu dvoru. Jako příprava na soudní proces vznikají ve vybraných zemích EU nákladové studie, jejichž smyslem je poukázat na existenci nákladů issuerů, které nenulové interchange fee ospravedlňují. Rozhodnutí soudu se dá očekávat do června 2008.

Rozhodnutí EK je jedním ze střípků, ze kterých se dá poskládat obraz o tržním prostředí v EU. Podle mého názoru se díky podobným zásahům EK jedná místy o obraz křčovitý: pěkný na první pohled (co se deklarovaných úmyslů týče), na druhý, hlubší pohled však shledáváme, že některé tahy štětce euroúředníků ničí řád, který by každý obraz měl mít, aby za něco stál. Doufejme, že soudní dvůr vrátí štětec do ruky těm, kteří jsou schopni harmonii správných proporcí obrazu vytvořit nejlépe, tj. samotným tržním subjektům.

Václav Adamec je ekonomem a působí na VŠE v Praze na Katedře institucionální ekonomie (adamecv@vse.cz)

Mýty a fakta o libertariismu

(pokračování ze strany 1)

Tato politická teorie pojednává o tom, jak by vláda měla anebo neměla jednat, a vláda je zde ostře oddělena od ostatních skupin společnosti, protože se jedná o instituci, která se přímo zabývá organizací násilí. Libertariáni tvrdí, že jediné správné použití násilí je při ochraně osob a majetku proti jinému násilí a že jakékoli další použití násilí, které přesahuje tuto oprávněnou obranu, je již agresí, nespravedlností a kriminálním aktem. Libertarianismus je proto teorií, která tvrdí, že nikdo by neměl být ohrožován násilím a každý si může dělat vše, co uzná za vhodné, kromě toho, že nemůže používat násilí proti jiným osobám a jejich majetku. To, co jedinec činí se svým vlastním životem, je sice zásadní a důležité, ale z hlediska libertarianismu irelevantní.

Proto by nemělo překvapovat, že část libertariánů je zaměřených na materiální spotřebu a jsou tedy přívrženci konzumerismu, a stejně tak jsou mezi libertariány stoupcem buržoazní či náboženské morálky. Někteří libertariáni jsou volnomyšlenkáři, jiní pevně lpí na systému přirozeného anebo náboženského práva. A existují libertariáni, kteří neuznávají žádnou morální teorii kromě imperativu nenásilného dodržování práv. Je tomu tak proto, že libertarianismus v sobě neobsahuje žádnou obecnou či osobní morální teorii.

Libertarianismus nenabízí životní styl. To, co nabízí, je svoboda. Tedy že každý jednotlivec může vyznávat své vlastní hodnoty a morální principy a podle nich jednat. Libertariáni souhlasí s Lordem Actonem, že „svoboda je nejvyšším politickým cílem“, ale ne nezbytně nejvyšším cílem na žebříčku hodnot všech lidí.

Není pochyb o tom, že ekonomové mezi libertariány mají sklon být potěšeni, když trh vede k rozšíření nabídky pro spotřebitele a tak zvyšuje jejich životní standard. To, že prosperita je lepší než bída, je bezesporu hodnotový soud a zasahuje do oblasti všeobecných mravních zásad. Nejedná se ale o myšlenku, za kterou bych se měl omlouvat.

Mýtus č. 3: Libertariáni nevěří v morální principy. Omezují se na analýzu nákladů a výnosů založenou na předpokladu, že lidé jednají vždy racionálně.

Tento mýtus samozřejmě souvisí s předchozím obviněním z konzumerismu a odpověď na něj je z části totožná. Skutečně existují libertariáni, hlavně mezi ekonomy chicagské školy, kteří odmítají věřit, že svoboda a individuální práva jsou morálními principy, a místo toho se pokoušejí odvodit správnou veřejnou politiku porovnáváním údajných společenských nákladů a užiteků.

V prvé řadě většina libertariánů jsou ekonomičtí „subjektivisté“, zastávají tedy názor, že užítky a náklady různých jedinců nelze sčítávat ani vzájemně poměřovat. Z toho důvodu je samotný koncept sociálních nákladů a užiteků mylný. A co je důležitější, většina libertariánů se opírá o morální princip, o víru v přirozená práva každého jedince vztahovaná k jeho osobě a majetku. A proto považují za amorální jakékoli agresivní narušování a napadání těchto osobních a majetkových práv, a to bez ohledu na to, jestli toto násilí pácháno individuálně anebo skupinově.

A není vůbec amorální, když libertariáni

jednoduše aplikují univerzální lidskou etiku na činy vlády stejným způsobem, jako by to činil téměř každý, pokud by měl v běžné praxi tuto etiku aplikovat na jiné lidi anebo instituce. Přesněji řečeno, jak jsem již poznamenal dříve, libertarianismus jako politická filosofie vymezující roli násilí se opírá o všeobecnou etiku, jakou většina z nás uplatňuje vůči násilí, a směle ji aplikuje na stát.

Libertariáni nepřipouštějí pro vládu žádnou výjimku ze zlatého pravidla, žádná zadní vrátka, žádný dvojitý standard. Libertariáni věří, že vražda je vražda a neposvětí se tím, že ji spáchal stát. Věříme, že krádež je krádež a nestane se oprávněnou, když organizování banditů nazvou svůj lup daňovým odvodem. Věříme, že zotročení je zotročení, a to i tehdy, když tento akt nazveme „povinná vojenská služba“. Stručně řečeno, to klíčové v teorii libertarianismu je, že z etických norem nepřipouští žádnou výjimku pro stát.

Tudíž, libertariáni nejsou ani lhostejní ani oponující morálním principům, když jsou jedinou skupinou, který chce tyto principy celoplošně rozšířit i na samotný stát.

Je pravdou, že libertariáni by dovolili každému jednotlivci, aby si zvolil své hodnoty a podle nich konal. Každému by umožnili být morální anebo nemorální, jak se mu to hodí. Libertarianismus ostře oponuje tomu, aby osoby či skupiny osob byly násilím nuceny do jakýchkoli morálních postojů. Samozřejmě s výjimkou etické prohibice násilí samotného. Ale musíme si uvědomit, že žádný čin není ctnostný, pokud není vykonán svobodně a s osobním dobrovolným souhlasem.

Jak poznamenává Frank Meyer:

„Člověk nemůže být donucen ke svobodě a nemůže být donucen ke ctnosti. Do určité míry je pravda, že může být donucen, aby jednal, jako kdyby ctnostným opravdu byl. Ctnost je ale ovocem dobře používané svobody. A činy, podle míry, do jaké je jejich součástí násilí, pak čpí ctností anebo neřestí.“

Jestliže je osoba donucena násilím anebo pohrůzkou násilí, aby jednala nějakým způsobem, pak nemá možnost morálního výběru. Morálně jednáni může plynout pouze tehdy, pokud můžeme jednat svobodně. Jen stěží lze nazvat morálním takový čin, který byl vykonán před namířenou puškou.

Donucování k morálním činům a postavení nemorálních činů mimo zákon proto nemůže být nazváno podporou šíření morality a ctnosti. Naopak. Násilí ničí moralitu, protože zbavuje jedince svobody stát se morálním anebo nemorálním, a tak násilně ničí lidem šanci být morální. Povinná moralita nás tak paradoxně zbavuje příležitosti být skutečně morální.

Je navíc dosti groteskní svěřit strážení morality do rukou státního aparátu, tedy nikomu jinému než policistům, strážníkům a vojákům. Pověřit stát ochranou morálních principů je jako pověřit pověstnou lišku hlídáním kurníku.

Až již si o nich myslíme cokoliv, ti, co vykonávají organizované násilí ve společnosti, se nikdy nevyznačovali vysokým morálním postojem či pečlivostí, s níž by morální principy udržovali.

Mýtus č. 4: Libertarianismus je ateistický, materialistický a popírá duchovní stránku života.

Mezi tím, je-li někdo pro anebo proti libertarianismu, a jeho postojem k náboženství neexistuje žádná nutná souvislost. Je pravdou, že mnoho, ne-li většina současných libertariánů jsou ateisté, ale to koreluje se skutečností, že většina intelektuálů nejruznějších politických přesvědčení jsou také ateisté.

Mnoho libertariánů věří v Boha, jsou to židé či křesťané. Ve zbožnějších dobách se mezi klasickými liberály, předchůdci moderního libertarianismu, nacházela přehršel křesťanů: John Lilburn, Roger Williams, Anne Hutchinson a John Locke v sedmnáctém století a poté Cobden, Bright, Frédéric Bastiat a francouzští laissez-faire liberálové či slavný lord Acton.

Libertariáni věří, že svoboda je přirozeným právem, založeným na přirozených zákonech, které jsou lidstvu vlastní, protože odpovídají lidské přirozenosti. Odkud tento soubor přirozených zákonů pochází, jestli je čistě přírodní anebo byl ustanoven stvořitelem, je sice důležitou ontologickou otázkou, která však nenáleží do sociální ani politické filosofie.

Jak tvrdí páter Thomas Davitt: „Ať už termín ‘přirozenost’ znamená cokoliv, tak odkazuje na přirozenost člověka a když jej použijeme v souvislosti s termínem ‘právo’, nemůže se ‘přirozenost’ vztahovat k ničemu jinému než k uspořádání manifestovaném sklony lidské přirozenosti. A proto vezmeme-li Aquinského ‘přirozené právo’ samo o sobě, není na něm nic religiózního ani teologického.“

Anebo jak píše D'Entr'ves o holandském protestantském právníkovi sedmnáctého století Hugo Grotiovi:

„Grotiova definice přirozeného práva v sobě neobsahuje nic revolučního. Když tvrdí, že přirozené právo je ta ústřední část pravidel, kterou je člověk schopen odhalit za použití rozumu, pak to není nic jiného než přeformulování scholastického pojetí racionálních základů etiky. A skutečně. Jeho cílem je spíše obnovit tento názor, který byl ořesen extrémním augustinianstvím určitých protestantských myšlenkových proudů. Když prohlašuje, že tato pravidla jsou platná sama o sobě nezávisle na faktu, že Bůh to tak chce, opakuje tvrzení, které již bylo formulováno některými učenci ...“

Libertarianismus byl obviňován z toho, že ignoruje duchovní podstatu člověka. Je ale snadné dobrat se libertarianismu z náboženských či křesťanských pozic: zdůrazňují důležitost každého jedince, svobodu jeho vůle, přirozená práva a soukromé vlastnictví. Je však možné dobrat se zcela totožných pozic i světským přístupem založeným na přirozeném právu skrze přesvědčení, že člověk může dospět k racionálnímu chápání přirozeného práva.

Navíc historicky není vůbec jasné, je-li pro rozhodnutí stát se libertariánem náboženství pevnější oporou než světské přirozené právo. Jak poznamenává Karl Wittfogel ve své knize *Oriental Despotism*, po celá staletí se využívalo spojení trůnu a oltáře k upevnění despotické vlády.

Spojení církve a státu bylo historicky v mnoha případech koalicí vzájemné výpomoci pro posílení tyranie. Stát využíval církev k posvěcení a veřejné propagaci toho, že je třeba se podrobit jeho Bohem schválené roli; církev využívala stát k zajištění svých příjmů a privilegií.

S blížícím se 20. stoletím hrály jak křesťanský socialismus, tak šíření evangelia důležitou roli v nástupu etatismu. Smířlivá role ortodoxní církve v sovětském Rusku byla také naprosto jasná. Někteří katoličtí biskupové v latinské Americe dokonce tvrdili, že jediná cesta do království nebeského vede skrze marxismus, a kdybych chtěl být nechutný, mohl bych zdůrazňovat, že reverend Jim Jones byl nejen leninista, ale kromě toho také o sobě prohlašoval, že je reinkarnací Ježíše.

Můžeme si zde povšimnout, že socialismus se stává obzvláště despotickým, když nahradí „ekonomické“ a „materiální“ cíle údajně „morálními“ a „duchovními“, a když staví na odív nedefinovatelnou „kvalitu života“ před ekonomickou prosperitou.

V posledních letech byla nejhroznějším despotismem na zeměkouli nepochybně Pol Potova Kambodža, kde byl „materialismus“ potlačen do té míry, že režim zrušil peníze. Když bylo zrušeno soukromé vlastnictví a peníze, tak se každý jedinec stal zcela závislým na státní almužně minimálních přidělení a život se stal na prostým peklem. Musíme být opatrní, než se začneme usklíbat nad „čistě materiálními“ cíli a stimuly.

Obvinění z „materialismu“ namířené proti svobodnému trhu ignoruje fakt, že všechny lidské aktivity v sobě obsahují transformování fyzických objektů za použití lidské práce v souladu s idejemi a cíli, které akteři zastávají. Je nepřijatelné oddělovat „duševní“ a „duchovní“ od „materiálního“.

Všechna velká umělecká díla, všechny velké výplody lidské mysli potřebovaly

hmotné zabezpečení: ať už to byly plátna, štetce a barvy, archy papíru a hudební nástroje, stavební kámen a jiný materiál na stavbu kostelů. Neexistuje žádný skutečný předěl mezi „duchovnem“ a „materiálním“, a proto každá despotie, která strádá materiálně, bude strádat i duchovně.

Mýtus č. 5: Libertariáni jsou utopisté, kteří věří, že všichni lidé jsou dobří, a proto státní kontrola není nezbytná.

Konzervativci mají tendenci dodávat, že vzhledem k tomu, že lidé jsou částečně či naprosto špatní, silná státní kontrola je pro společnost naopak nezbytná.

Toto je velmi rozšířená domněnka o libertarianismu, avšak je složité najít zdroj tohoto neporozumění. Rousseau jako původce myšlenky, že člověk je od přirozenosti dobrý, ale kazí jej společnost, byl stěžím libertarián. Když odhlédneme od romantických spisů několika anarcho-komunistů, které bych v žádném případě za libertariány nepovažoval, nevím o žádné libertariánovi anebo klasickém liberálovi zastávajícím tento pohled.

Většina libertariánských autorů naopak považuje člověka za směsku dobra a zla, a proto je naléhavým úkolem společenských institucí povzbuzovat jej v dobrém a odrazovat jej od zlého. Stát je jedinou společenskou institucí, která je oprávněna získávat svůj příjem a bohatství násilím; všichni ostatní musejí získat svůj příjem buď prodejem zboží a služeb zákazníkům anebo dobrovolnými dary. Stát je také jedinou institucí, která může využít příjem z organizované loupeže k zesílení kontroly a regulace životů lidí a majetku. Takže instituce státu ustanovuje společensky legitimizovaný a posvěcený mechanismus, aby špatní lidé mohli dělat zlé věci, páchat zákonné krádeže a třímat diktátorskou moc.

Etatismus tak povzbuzuje zlo či přinejmenším kriminální stránky lidské přirozenosti. Frank H. Knight břitce uvádí: „Pravděpodobnost, že lidé u moci budou lidmi, kteří nemají rádi majetek a výkon moci, je asi stejná, jako že člověk s měkkým srdcem získá na plantáži místo dozorce bičujícího otroky.“

Tím, že svobodná společnost nelegitimizuje takovýto mechanismus krádeží a násilnictví, potlačuje zločinnou stránku lidské povahy a podněcuje mírumilovnou a dobrovolnou. Svoboda a svobodný trh odrazují agresi či donucení a podporují harmonický oboustranný prospěch z dobrovolných mezilidských vztahů ekonomických, sociálních i kulturních.

Jelikož systém založený na svobodě by podporoval dobrovolnost, zrazoval od zločinu a odstranil by jediný mechanismus legitimizující zločin a násilí, mohli bychom předpokládat, že svobodná společnost bude skutečně méně trpět násilím a agresi, než je tomu nyní, i když nelze se zárukou předpokládat, že by mohli vymizet zcela. Toto není utopismus ale rozumná implikace změn ve společnosti, pokud bude legitimně založena na odměnách a trestu.

Na naši tezi se můžeme podívat i z jiného úhlu. Jestliže jsou všichni lidé dobří a žádný nemá zločinné úmysly, pak opravdu, jak

připouštějí konzervativci, nepotřebujeme stát. Ale na druhé straně, kdyby všichni lidé byli zlí, tak je argument o nutnosti státu rovněž vratký. Proč bychom měli předpokládat, že ti lidé, kteří tvoří stát a obdrží zbraně a donucovací pravomoc, by měli být nějakým kouzlem zbaveni špatnosti, která je vlastní všem ostatním lidem.

Klasický libertarián Thomas Paine, často považovaný za naivního optimistu ohledně lidské povahy, vyvrátil konzervativní argument o zlé povaze člověka a nutnosti silného státu: „Jestliže je lidská přirozenost zkažená, pak není potřebné tuto zkaženost posilovat ustanovením dědičného následnictví panovníků. Když král poklesne na dno, musíme jej stále poslouchat...“ Paine dodává: „Žádný člověk nebyl nikdy hoden toho, aby mu byla svěřena moc nad všemi.“

Libertarián F. A. Harper jednou napsal:

„Pokud uplatníme stejný argument, že politická moc by měla být rozšířena všude tam, kam až sahá lidské zlo, pak budeme mít společnost, ve které bude požadována kompletní politická moc nad všemi záležitostmi všech lidí... Jeden člověk by vládl všem. Ale kdo by plnil roli diktátora? Ať už bude vybrán a dosazen na politický trůn jakýmkoli způsobem, tak určitě bude osobou naprosto zlou, protože všichni lidé jsou zlí. Společnost pak bude ovládána absolutně zlým diktátorem, kterému bude svěřena veškerá moc. A logicky, může být výsledkem cokoliv jiného než absolutní zlo? Jak by něco takového mohlo být lepší než nemít vůbec žádnou politickou vládu?“

Nakonec tedy zjišťujeme, že lidé jsou směskou dobra a zla. Režim založený na svobodném rozhodování vede k posilování dobra a potlačování zla, a to přinejmenším tehdy, když za dobro považujeme aktivity dobrovolné, vzájemné výhodné a za zlo pak považujeme násilí. Etatismus je neospravedlivitelný, ať už předpokládáme jakoukoli lidskou povahu, tedy založenou na dobrotě, špatnosti či směsici obou.

Aby popřel názor, že patří mezi konzervativce, F. A. Hayek, jakožto klasický liberál, jednou poznamenal: „Hlavní výhodou individualismu [obhajovaného Adamem Smithem a jeho současníky] je, že se jedná o systém, ve kterém nadělají zlí lidé nejméně škod. Je to společenský systém, jehož funkčnost nezávisí na nalezení hodných jedinců, kteří jej budou řídit, anebo na tom, že se všichni lidé stanou lepšími, než jsou dnes, ale funguje s lidmi takovými, jakí jsou, v celé jejich dané rozličnosti a komplexitě...“

Je důležité připomenout, co odlišuje libertariány od pejorativně pojímaných utopistů.

Libertarianismus nechce lidskou povahu přetvářet. Jedním z hlavních cílů socialismu, který je v praxi dosahován totalitními metodami, je vytvořit nového socialistického člověka, jehož hlavním cílem bude pilně a altruisticky pracovat pro společnost.

Libertarianismus je politickou filosofií, která říká: Ať už je člověk jakýkoli, svoboda je neefektivnější a jediný morální systém.

Je jasné, že libertarianismus – tak jako jakýkoli jiný společenský systém – bude fungovat tím lépe, čím mírumilovnější lidé budou, a tím hůře, čím budou agresivnější a zločinnější. A libertariáni – tak jako většina jiných lidí – by si

ce rádi dosáhli světa, kde žije co nejvíce dobráků a co nejméně zločinců, ale o tom jejich doktrína není. Libertarianismus per se říká, že při jakémkoli namíchání lidské povahy je svoboda tím nejlepším řešením.

Mýtus č. 6: Libertariáni věří, že každý nejlépe ví, co je pro něj dobré.

Podobně jako předchozí nařčení, že libertariáni věří v dobrotu každého člověka, obviňuje je tato pověra z víry v dokonalou moudrost všech lidí. Pak stačí jen prohlásit, že to u mnoha lidí neplatí, a proto musí zasáhnout stát.

Ale libertarián nepředjímá dokonalou znalost u lidí o nic více, než předpokládal dokonalou dobrotu. Existuje určitý všeobecný pocit, že většina lidí nejlépe ví, co zrovna potřebují a co by chtěli dosáhnout. Ale nepředpokládá se, že by si opravdu každý byl nejlépe vědom svých vlastních zájmů. Libertarianismus přesněji tvrdí, že každý by měl mít právo sledovat své vlastní zájmy tak, jak nejlépe umí. To, co je obsahem tvrzení, je právo disponovat se svou vlastní osobou a se svým majetkem a nikoli, že takové činy budou nezbytně moudré.

Nicméně je také pravdou, že svobodný trh, na rozdíl od státu, má v sobě zabudovaný mechanismus umožňující lidem, aby se svobodně obraceli na odborníky, kteří jim mohou smysluplně poradit, jak nejlépe své zájmy sledovat. Jak jsme již viděli, jedinci nejsou hermeticky uzavřené jednotky. A proto se na svobodném trhu může kdokoli, pokud si není jist, co je pro něj nejlepší, poradit s odborníkem, který mu poskytne informace založené na svých snad lepších znalostech. Člověk si může takové experty najmout a na svobodném trhu může průběžně testovat jejich spolehlivost a prospěšnost.

Soukromě najímaný odborník tudíž prospěruje v závislosti na míře svých schopností, zatímco státem zaměstnávanému expertovi se daří dle jeho úspěchu v získávání přízně nadřízených. Navíc, vládní expert není o nic schopnější než ten soukromý; je pouze schopnější v získávání přízně u těch, kdo drží politickou moc. Zásadní rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že soukromě najímaný odborník je všemožně finančně motivován k péči o klienty nebo ty, co jej potřebují, a k tomu, aby pro ně udělal to nejlepší. Ale vládní expert žádné takové pohyby nemá, svůj plat obdrží v každém případě. Z tohoto důvodu se budou jednotliví spotřebitelé mít lépe v ekonomice založené na svobodném trhu.

Závěr

Doufám, že tento text přispěl k odstranění nánosů špíny, pověr a nepochopení, kterými je libertarianismus zastřen. Konzervativci a všichni ostatní by měli laskavě vzít do úvahy, že libertariáni nevěří v dobrotu všech lidí, ani v to, že každý je vševědoucí expert ve svých záležitostech, ani tomu, že každý jedinec je hermeticky uzavřená částice. Libertariáni nemusejí být volnomyšlenkáři, konzumeristé ani ateisté, ale zato pevně věří v morální principy.

Pokračujeme ve zkoumání libertarianismu takového, jaký skutečně je, nezatíženého mýty či pověrami. Dívejme se na svobodu strídě, bez bázně a bez patosu. Jsem si jist, že když se

tak stane, libertarianismus zažije impozantní nárůst svých stoupců.

Murray N. Rothbard (1926-1995) byl vůdčí osobností rakouské ekonomické školy a jedním z nejvýznamnějších představitelů libertarianismu. Tento (redakčně mírně zkrácený) text vychází z projevu na setkání Philadelphia Society v Chicagu v dubnu 1979 na téma Konzervativismus a libertarianismus. Přeložil Petr Sadílek.

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

ZAUJAL VÁS ČASOPIS TERRA LIBERA?

Rádi byste jej dostávali pravidelně každý měsíc?

K tomu stačí si pouze zajistit členství v

Klubu přátel liberálních myšlenek

které skýtá i další výhody.

Tento klub vám nabízí tři typy členství:

Bronzové členství

lze na jeden rok získat poskytnutím daru ve výši minimálně

500 Kč

ve prospěch LI. Bronzoví členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v elektronické podobě a slevu 20 % na veškeré publikace a reklamní předměty LI.

Stříbrné členství

lze na jeden rok získat poskytnutím daru ve výši minimálně

1000 Kč

ve prospěch LI. Stříbrní členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v tištěné podobě a slevu 30 % na veškeré publikace a reklamní předměty LI.

Zlaté členství

lze na jeden rok získat poskytnutím daru ve výši minimálně

10000 Kč

ve prospěch LI. Zlatí členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v tištěné podobě, slevu 30 % na reklamní předměty LI, veškeré publikace LI v daném roce zdarma a VIP místa na akcích pořádaných LI.

**A jak se stát členem
Klubu přátel liberálních myšlenek?**

K registraci stačí vyplnit registrační formulář na stránkách www.libinst.cz, zaslat jej na adresu lipka@libinst.cz a poukázat zvolenou částku na účet LI (do zprávy pro příjemce prosím uveďte "DAR" a "celé jméno"), případně ji složit hotově v sídle Liberálního institutu ve Spálené ulici.

V případě daru převyšujícího 1000 Kč je možné částku odečíst od základu daně z příjmu (více informací na stránkách LI).